

УДК 37.012(477):37.014.5

DOI: [10.35619/pse.vi5.136](https://doi.org/10.35619/pse.vi5.136)

Ірина КОРНІЄНКО

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Науково-навчального педагогічного інституту
імені В. О. Сухомлинського Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв, Україна
ORCID: 0000-0002-2991-0476
e-mail: iakorni74@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Анотація. У статті висвітлюються основні проблеми сучасної педагогічної освіти. Опорними в дослідженні є чинні закони України «Про освіту» й «Про вищу освіту», інші державні документи, а також європейські декларації стосовно підготовки вчителів та неперервної освіти, які вказують на актуальність педагогічної професії та визначають соціокультурну роль учителів у суспільному житті та особистісному розвитку кожної людини.

Опорними у статті є ідеї В. Кременя, І. Зязюна щодо стратегії професійного виховання вчителя та людиноцентричної освіти; використано праці Р. Гуревича, Н. Опушко і Н. Хамської; Є. Лодатка і В. Борисова; В. Курила, О. Кучерявого, Ю. Рашкевича, Т. Колупасової, Ю. Пелеха стосовно проблематики педагогічної освіти України. Ключові питання фахової підготовки аналізуються з погляду суспільного запиту на вчителя нового типу, здатного до навчання, виховання й розвитку школярів у процесі модернізації національної освіти; стверджується взаємозв'язок якості педагогічної освіти й професійно-особистісної підготовки сучасного вчителя на новій ціннісно-смысловій основі.

Помітна зростаюча відповідність вітчизняної педагогічної науки й практики тенденціям європейської стратегії підготовки вчителів як активних чинників економічного розвитку і становлення міжкультурного простору. Важливими умовами модернізації педагогічної освіти визнається її достатнє фінансування й підвищення престижу вчительської професії в суспільстві.

Ключові слова: модель учителя, модернізація освіти, підготовка вчителя, престиж професії, проблеми педагогічної освіти, ціннісно-смыслова константа, фінансування освіти, якість вищої освіти.

Постановка проблеми. Розвиток педагогічної освіти в Україні на початку XXI ст. відбувається в умовах, коли освіта вважається пріоритетною сферою, а діяльність педагога пов'язується з розвитком нації та держави, економіки й культури, науки і техніки, освіти й добробуту кожної людини. Відповідно в суспільстві формується запит на вчителя нової генерації, здатного забезпечити єдність навчання і розвитку школярів у парадигмі особистісно орієнтованої

освіти й на рівні світових, насамперед європейських вимог. Важливо, щоб сучасний педагог міг відповідати комплексним завданням виховання людини й національної спільноти, маючи для цього належний професійно-особистісний рівень.

Правові основи розвитку освіти й підготовки педагогічних працівників визначені в законах України «Про вищу освіту» (2002, 2014) та «Про освіту» (2017), Державній програмі «Вчитель» (2002), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022) з урахуванням Рішення Комісії ЄС до Ради та Європейського Парламенту щодо підвищення якості підготовки вчителів (2007), інших європейських документів. Трансформується освітньо-кваліфікаційна характеристика майбутнього вчителя, набирає ваги його індивідуальна освітня траєкторія, визначено професійний стандарт для роботи в ЗЗСО [10], однак фахівців продовжують турбувати питання фахової підготовки педагогів як складової проблеми економічного і духовного розквіту нашої держави та суверенності кожного її громадянина.

Аналіз останніх публікацій з проблеми. Актуалізація підготовки майбутнього вчителя зумовлює значний інтерес учених до проблем педагогічної освіти в Україні. Ключові питання педагогічної освіти в Україні досліджували: В. Андрущенко, Н. Бібик, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, В. Огнев'юк, Ю. Рашкевич, О. Савченко, М. Солдатенко, О. Сухомлинська, Л. Хомич та ін. В. Кремень у монографії «Філософія людиноцентризму в освітньому просторі» (2011) привертає увагу фахівців до проблем педагогічної освіти та професійної діяльності педагогів у контексті викликів ХХІ ст., підкреслено необхідність модернізації змісту, процесу й результатів вищої освіти з огляду на їхню ефективності. Метою цієї діяльності філософ вважає соціальний розвиток учня в сучасній системі освіти й передбачає його майбутнє у пошуках та сподіваннях [5], що означає дитиноцентроване навчання і виховання в Новій українській школі.

У контексті підготовки майбутнього педагогічного працівника І. Зязюн використовує поняття вищої педагогічної школи, завданням якої є професійне виховання вчителя, «що включає духовне становлення як активне внутрішнє прагнення до осмислення цілісного світу; формування педагогічної культури; гармонійний розвиток емоційних, інтелектуальних, вольових, етичних і естетичних якостей» та означає гармонію духовної, моральної і мотиваційної сфер учителя, фундаментальних знань і адекватних способів поведінки в педагогічній діяльності [3, с. 464]. Доволі критично оцінивши існуючу систему педагогічної освіти, І. Зязюн виокремив такі її недоліки: «консерватизм, авторитарність викладання, жорстку регламентацію навчального процесу, слабе відображення потреб у самоосвіті, відставання від потреб суспільства, технократичний та інтенсивний підходи в підготовці вчителя, що призводило до

формальної реалізації навчальних програм, перевантаження студентів, насадження одноманітності, однодумства» [3, с. 482].

Окремі проблеми педагогічної освіти досліджували такі науковці: Р. Гуревич, Н. Опушко і Н. Хамська (проблематика педагогічної освіти); І. Зязюн, О. Пехота, С. Сисоєва (неперервна професійна освіта, освітні технології); В. Курило, Є. Лодатко, В. Борисов; О. Сухомлинська (підготовка майбутніх учителів, розвиток педагогічної думки); О. Кучерявий (якість педагогічної освіти); І. Леонтєва, Т. Степанова (трансформації педагогічної освіти); О. Щербак (стан і перспективи педагогічної освіти); Ю. Пелех (ціннісно-смысловий аспект педагогічної підготовки) та ін.

Наріжними документами системи вищої освіти визнаються освітні програми, зміст яких залежить або від традиційної позиції викладачів-розробників, і тоді вища освіта далека від модернізації, або програмове забезпечення підготовки майбутніх учителів зорієнтоване на студентів, і тоді формується компетентнісна модель фахівця. Вказуючи на ці дві парадигми освіти, Ю. Рашкевич доводить, що між ними існує не лише суперечність, а й діалектична єдність [12, с. 9]. Поєднання професійних інтересів і можливостей викладачів із запитамі студентської молоді також є проблемою сучасної педагогічної освіти в Україні, яка не вирішується одним тільки проголошенням студентоцентричності освіти.

Мета статті - висвітлити основні проблеми педагогічної освіти в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. Фахівці роблять спроби систематизувати проблеми підготовки майбутніх учителів і пропонують можливі шляхи їх усунення в навчальній та професійній діяльності. У статті «Розвиток сучасної педагогічної освіти: деякі проблеми і шляхи їх подолання» (2021) Р. Гуревич, Н. Опушко і Н. Хамська вказують на помітне зниження питомої ваги психолого-педагогічних наук у навчальних планах підготовки майбутніх учителів. Поступово зникають лабораторні роботи й скорочується педагогічна практика, що знижує досвід реальної педагогічної діяльності. Як результат, у школу нерідко приходять некомпетентний учитель, не здатний уповні відповідати вимогам та викликам сучасної педагогічної тактики й стратегії. Спостерігається й інша тенденція: випускник оминає школу як своє перше робоче місце, круто змінюючи професійну траєкторію.

Із метою підвищення ефективності педагогічної освіти Р. Гуревич, Н. Опушко і Н. Хамська пропонують: а) збільшення кількості практичних, лабораторних занять і самостійної роботи студентів відповідно до лекційних занять; б) посилення варіативного компоненту змісту педагогічної освіти; б) індивідуалізацію професійної підготовки майбутнього вчителя; в) посилення праксеологічного компоненту в змісті психолого-педагогічних дисциплін; г) орієнтацію навчальних програм і самостійної роботи студентів на формування

метакогнітивних здібностей, що забезпечують їхнє професійне зростання [1, с. 49-50]. Теоретична підготовка майбутніх педагогічних працівників, на думку вчених, має частково поступитися розвивальним формам освіти, спрямованих на формування творчих здібностей фахівців. Вони пов'язують удосконалення педагогічного процесу із активним та інтерактивним навчанням, посиленням технологічної підготовки фахівців, розширенням практичної роботи майбутніх учителів та їх дослідницької діяльності, запровадженням тьюторської системи вищої освіти, необхідністю професійної адаптації вчителя та можливостями дуальної освіти.

Про підходи до модернізації фахової педагогічної освіти йдеться у статті Є. Лодатка і В. Борисова «Педагогічна освіта України крізь призму століть» (2023), де автори мотивують своє дослідження необхідністю висвітлення проблеми з позиції сучасної філософії освіти [7, с. 38]. Науковці називають три основні проблеми сучасної педагогічної освіти в Україні: 1) відсутність перспективних державних освітніх стандартів з усіх педагогічних спеціальностей; 2) відсутність стратегічної політики в системі підготовки педагогічних кадрів для загальноосвітніх шкіл; 3) невідповідне кадрове забезпечення змістових компонентів освітніх програм підготовки майбутніх учителів [7, с. 41]. Усунення цих недоліків потребує вдосконалення управління університетами, що визначено стратегічною метою розвитку вищої освіти в країні [11].

Актуальність висунутих у статті Є. Лодатка і В. Борисова проблем зумовлено не лише часом її опублікування, а й слушністю критичної оцінки недостатнього унормування змісту педагогічної освіти на фоні загострення кадрової проблеми у сфері освіти України, що ставить під загрозу якість фахової підготовки майбутніх учителів та їхню здатність до ефективної професійної діяльності. Основним чинником узгодження інтересів та навчальної взаємодії викладачів і здобувачів вищої освіти вважаємо боротьбу за якість педагогічної освіти.

Підвищення якості педагогічної освіти в Україні О. Кучерявий у навчальному посібнику «Якість педагогічної освіти України: тенденції і перспективи» (2019) пов'язує з оновленням її змісту на ціннісно-смісловій основі, принципах науковості та культуроцентризму, інтеграції професійно-педагогічних компетентностей, методологічної та психологічної зумовленості положень, наступності, варіативності, цілісності, адекватності й прогностичності змісту педагогічної освіти [6, с. 113–114]. Посилена увага вчених до змісту педагогічної освіти переконливо вказує на цю базову проблему освітніх, педагогічних наук, складність якої полягає в тому, що під час його формування доводиться враховувати не лише характер державного, соціального замовлення, а й регіональні особливості та потреби роботодавців; і всі ці запити,

що зазнають не лише національних, а й глобалізаційних впливів, мають цікавити головного замовника освіти – майбутнього її здобувача.

Переведення запрограмованих компетентностей у внутрішній план студента означатиме професійне зростання його особистості, формування в майбутнього вчителя світогляду, соціальної свідомості й фахової готовності до професійної діяльності. Поділяємо думку О. Кучерявого про значення технології у неперервній професійно-педагогічній освіті як системи концептуального, змістово-процесуального та професійного складників наукової організації руху до визначених стратегічних орієнтирів оновлення на основі обраної суспільно й особистісно значущої тактики освітньої діяльності [6, с. 144]. Реалізуючись на відповідній методологічній основі, твірний феномен змістово-процесуального ядра педагогічної освіти зорієнтований нині на концептуальні характеристики сучасного здобувача вищої педагогічної освіти, сфокусовані в професійному стандарті вчителя закладу загальної середньої освіти [10], що має не лише смислове, а й ціннісно орієнтаційне значення для розробки освітніх програм, навчальних планів та програм навчальних дисциплін як основних провідників змісту педагогічної освіти.

Ціннісно-смилову готовність майбутнього педагога Ю. Пелех пояснює у статті «Визначення ролі ціннісно-смилової константи у формуванні готовності майбутнього педагога до професійної діяльності» (2010) як сформоване в нього інтегральне смислоутворення, що «детермінує набуття професійних особистісних якостей як установки до здійснення ефективної педагогічної діяльності» [8, с. 349]. Отже, опорними складниками моделі сучасного фахівця є не лише знання і вміння, а й ставлення його до предмета своєї навчальної, а далі – й професійної діяльності, що прямо пов'язано з проблемою підвищення престижності педагогічної праці.

У контексті сказаного зростає потребана модель педагога XXI століття, що зумовлює відповідний формат його фахової підготовки. У статті «Модель підготовки вчителя XXI століття у світлі європейських інтеграційних процесів» (2016) Т. Колупаєва особливу увагу приділяє розробці нових педагогічних технологій і створенню для цього модельних підходів до системної підготовки вчителя нової генерації [4, с. 34]. Вчена окреслює професійно-особистісні параметри сучасного українського вчителя, «спроможного реалізувати творчий потенціал, який забезпечує високий професіоналізм, професійну компетентність, європейську культуру, європейську ідентичність в умовах інтегрованого суспільства» [4, с. 34]. Погоджуємося з ученою в тому, що європейська інтеграція освіти України є потужним гарантом якості вітчизняної освіти й умовою підготовки ефективних педагогічних кадрів для неї.

Європейський вектор української освіти має привести до більшої державної та суспільної підтримки педагогічної професії за прикладом країн Європейського Союзу. У Рішенні Комісії до Ради та Європейського Парламенту

(2007) ключовою проблемою підготовки вчителів визначено підвищення її якості й престижу педагогічної праці, що пов'язано з фінансуванням освіти загалом. «Важливо зробити вчителювання, – йдеться в документі, – привабливою кар'єрою, щоб залучати найкращих кандидатів і мотивувати людей змінювати професію на користь викладання» [9, с. 5]. Інвестиції в освіту розглядаються як внесок у людський розвиток, що забезпечує соціально-культурне процвітання Європи, оскільки основним суспільним капіталом визнаються люди.

Орієнтиром у дослідженні виступає Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022), яка передбачає досягнення таких перспективних цілей: а) підвищення ефективності управління; б) відновлення довіри громадян і держави до освітньо-наукової діяльності; в) забезпечення якісної освіти і науки, конкурентоспроможності вищої освіти; г) інтернаціоналізація вищої освіти; д) забезпечення привабливості ЗВО для навчання та академічної кар'єри [11], що загалом відповідає контексту педагогічного дискурсу проблеми в Україні та розвинутих країнах Європи.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, в процесі дослідження окреслено актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів: а) модернізація змісту, процесу й результатів педагогічної освіти в умовах студентоцентрованого навчання і виховання; б) підвищення якості вищої освіти й підготовки фахівців відповідно до національних потреб та європейського рівня; в) професійно-особистісний розвиток педагога у процесі неперервного підвищення педагогічної культури вчителя; г) випереджувальне гідне фінансування освітньої галузі й підвищення престижу педагогічної праці. Визначення цих проблем дає змогу виокремити основні напрями розвитку педагогічної освіти на найближче десятиріччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуревич Р., Опушко Н., Хамська Н. Розвиток сучасної педагогічної освіти: деякі проблеми і шляхи їх подолання. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Вип. 66. 2021. С. 45–51.
2. Державна програма «Вчитель» : постанова Кабінету Міністрів України. № 704. 28. 03. 2002.
3. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
4. Колупасва Т. С. Модель підготовки вчителя XXI століття у світлі європейських інтеграційних процесів. *Scientific Journal «Science Rise» Pedagogical Education». № 12 (8). 2016. С. 33–38.*
5. Кремень В. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. 2-е вид. Київ : Т-во «Знання» України», 2011. 520 с.
6. Кучерявий О. Г. Якість педагогічної освіти України: тенденції і перспективи: навчальний посібник. Київ : Талком, 2019. 192 с.
7. Лодатко Є., Борисов В. Педагогічна освіта України крізь призму століть. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія «Педагогічні науки». Вип. № 1. 2023. С. 37–45.

8. Пелех Ю. В. Визначення ролі ціннісно-сміслової константи у формуванні готовності майбутнього педагога до професійної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 6 (8). 2010. С. 347–353.
9. Підвищення якості підготовки вчителів: Рішення Комісії (європейських спільнот) до Ради та Європейського Парламенту. Брюссель. 03.08.2007.
10. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу ССО»: наказ МОН України № 1225 від 29.08.2024.
11. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України № 286 від 23.02.2022.
12. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації / Авт.: В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В.Таланова. / За ред. В.Г.Кременя. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.

REFERENCES

1. Hurevych R., N. Opushko, N. Khamska. Rozvytok suchasnoi pedahohichnoi osvity: deiaki problemy i shliakhy yikh podolannia [Development of Modern Pedagogical Education: Some Problems and Ways to Overcome Them]: *Naukovi zapysky VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho*. Serii: pedahohika i psykholohiia. Vyp. 66. 2021. S. 45–51. [in Ukrainian]
2. Derzhavna prohrama «Vchytel» [State Program «Teacher»]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy. No. 704. 28. 03. 2002. [in Ukrainian]
3. Ziaziun I. A. Filosofiia pedahohichnoi dii [Philosophy of Pedagogical Action]: monohrafiia. Cherkasy: Vyd. vid. ChNU imeni Bohdana Khmelnytskoho, 2008. 608 s. [in Ukrainian]
4. Kolupaieva T. Ye. Model pidhotovky vchytelia XXI stolittia u svitli yevropeiskykh intehratsiinykh protsesiv [Model of Teacher Training for the 21st Century in the Light of European Integration Processes]. *Scientific Journal «Science Rise» Pedagogical Education». No. 12 (8). 2016. S. 33–38. [in Ukrainian]*
5. Kremen V. Filosofiia liudynotsentryzmu v osvitnomu prostori [Philosophy of Human-Centeredness in the Educational Space]. 2-e vyd. Kyiv : T-vo «Znannia» Ukrainy», 2011. 520 s. [in Ukrainian]
6. Kucheriavyi O. H. Yakist pedahohichnoi osvity Ukrainy: tendentsii i perspektyvy [Quality of Pedagogical Education in Ukraine: Trends and Prospects]: navchalnyi posibnyk. Kyiv : Talkom, 2019. 192 s. [in Ukrainian]
7. Lodatko Ye., Borysov V. Pedahohichna osvita Ukrainy kriz pryzmu stolit [Pedagogical Education in Ukraine Through the Prism of Centuries]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho*. Serii «Pedahohichni nauky». Vyp. No. 1. 2023. S. 37–45. [in Ukrainian]
8. Pelekh Yu. V. Vyznachennia roli tsinnisno-smyslovoi konstanty u formuvanni hotovnosti maibutnoho pedahoha do profesiinnoi diialnosti [Determining the Role of the Value-Semantic Constant in Forming the Readiness of Future Teachers for Professional Activity]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. No. 6 (8). 2010. S. 347–353. [in Ukrainian]
9. Pidvyshchennia yakosti pidhotovky vchyteliv [Improving the Quality of Teacher Training: Commission Decision (European Communities) to the Council and the European Parliament]. Rishennia Komisii (ievropeiskykh spilnot) do Rady ta Yevropeiskoho Parlamentu. Briussel. 03.08.2007. [in Ukrainian]
10. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vchytel zakladu SSO» [On Approval of the Professional Standard «Teacher of a Secondary Education Institution»]: nakaz MON Ukrainy No. 1225 vid 29.08.2024. [in Ukrainian]

11. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [On Approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032]: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy No. 286 vid 23.02.2022. [in Ukrainian]

12. Rozroblennia osvitnikh proham: metodychni rekomendatsii [Development of Educational Programs] / Avt.: V. M. Zakharchenko, V. I. Luhovyi, Yu.M.Rashkevych, Zh.V.Talanova. / Za red. V.H.Kremenia. Kyiv : DP «NVTs «Priorityty», 2014. 120 s. [in Ukrainian]

PROBLEMS OF PEDAGOGICAL EDUCATION IN UKRAINE AT THE PRESENT STAGE

Iryna KORNIENKO

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the
Pedagogy and Educational Management Department of
V. O. Sukhomlynskyi Educational and Research Pedagogical
Institute of the Admiral Makarov
National University of Shipbuilding,
Mykolaiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-2991-0476
e-mail: iakorni74@gmail.com

Abstract. The article highlights the main problems of modern pedagogical education. The research is based on the current laws of Ukraine «On Education» and «On Higher Education», other state documents, as well as European declarations on teacher training and continuing education, which indicate the relevance of the pedagogical profession and determine the socio-cultural role of teachers in social life and personal development of each person. The need to modernize the professional formation of a teacher at the level of the requirements of the 21st century is emphasized.

The author points out the significant interest of scientists in the problems of pedagogical education in Ukraine. The article is based on the ideas of V. Kremen, I. Ziaziun regarding the strategy of professional teacher education and human-centered education; the works of R. Gurevich, N. Opushko, N. Khamska, E. Lodatko, V. Borysov, V. Kuryl, O. Kucheriavyi, Yu. Rashkevych, T. Kolupaieva, Yu. Pelekh regarding the problems of pedagogical education in Ukraine at the present stage have been also used. Key issues of professional training are analyzed from the perspective of the public demand for a new type of teacher capable of teaching, educating and developing pupils in the process of modernizing national education; the interconnection between the quality of pedagogical education and the professional and personal training of a modern teacher on a new value-meaning basis is asserted. Constructive pedagogical discourse allows not only to identify the main problems of modern pedagogical education, but also to relate them to the need for systemic modernization of higher education, the improvement of education quality in general, and the application of the latest educational technologies for this purpose.

There is a noticeable and growing alignment between domestic pedagogical science and practice and the trends of the European strategy for training teachers as active agents of economic development and the formation of an intercultural space. Important conditions for the effective modernization of pedagogical education are recognized as adequate funding and the enhancement of the teaching profession's prestige in society.

Keywords: teacher model, education modernization, teacher training, profession prestige, problems of pedagogical education, value-semantic constant, education funding, quality of higher education.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2025 р.

Стаття прийнята до друку після рецензування 04.10.2025 р.